

INVESTITSION QARORLAR QABUL QILISHDA EKOLOGIK, IJTIMOY VA BOSHQARUV (ESG) MASALALARI

Nazarova Vasila Rustam qizi

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Bugungi kunda, global iqtisodiyotda ESG (ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) tamoyillarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. ESG tamoyillari kompaniyalar va investorlar uchun strategik qarorlar qabul qilishda muhim omilga aylangan. Ekologik omillar, masalan, iqlim o‘zgarishi va chiqindilarni kamaytirish, ijtimoiy omillar, xodimlar huquqlari, jamiyat oldidagi mas’uliyat, va boshqaruvning shaffofligi kabi jihatlar, kompaniyaning umumiy muvaffaqiyatiga va investitsion jozibadorligiga ta’sir qiladi. Ushbu tezisda, ESG tamoyillarining investitsion qarorlar qabul qilishdagi o‘rni, uning moliyaviy bozorlar va kompaniyalar faoliyatiga ta’siri, shuningdek, O‘zbekiston moliyaviy bozorlariga qanday ta’sir ko‘rsatayotgani o‘rganiladi.

ESG omillari kompaniyalar va investorlar uchun strategik qarorlar qabul qilishda muhim yo‘nalish hisoblanadi. Ekologik omillar, masalan, iqlim o‘zgarishi va chiqindilarni kamaytirish, kompaniyalar uchun risklarni kamaytiradi va barqaror rivojlanishni ta’minlaydi. Ijtimoiy omillar, masalan, xodimlar huquqlari, jamiyat oldidagi mas’uliyat va turli ijtimoiy muammolarga qaratilgan yondashuvlar kompaniyaning brendini yaxshilashga yordam beradi, bu esa investorlar uchun jozibador imkoniyatlar yaratadi. Boshqaruv omillari esa kompaniyaning rahbariyatining shaffofligi, adolati va samaradorligini ta’minlashga qaratilgan.

Ekologik omillar bugungi kunda investitsiyalarni baholashda muhim rol o‘ynamoqda. Iqlim o‘zgarishi, suv resurslarini boshqarish, chiqindilarni kamaytirish, va barqaror energiya manbalariga o‘tish kabi masalalar, nafaqat ekologik xavfsizlikni, balki iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda ham katta ahamiyatga ega. ESG tamoyillarini integratsiya qilish orqali kompaniyalar ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish, barqaror energiya manbalarini rivojlantirish va iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashishda muvaffaqiyatga erishishadi. Masalan, **Tesla** kompaniyasining ekologik tamoyillarga asoslangan biznes modeli, elektr transport vositalarini ishlab chiqish va qayta tiklanadigan energiya manbalarini qo‘llash orqali kompaniyaga nafaqat raqobat ustunligini yaratdi, balki global miqyosda ekologik barqarorlikni ta’minlashga yordam berdi. Bu esa o‘z navbatida, investorlarning yuqori daromad olish imkoniyatlarini yaratdi.

Bundan tashqari, **Unilever** kompaniyasi o‘z mahsulotlarini ishlab chiqarishda ekologik toza materiallar va qayta ishlanadigan mahsulotlarni qo‘llashni maqsad qilgan. Unileverning ESG strategiyasini amalga oshirishi uning barqaror rivojlanishini

ta'minlashga yordam berdi, shu bilan birga, jamiyatdagi ekologik muammolarni hal qilishga qo'shgan hissasi ham kompaniyaning ijobiy imijini shakllantirdi.

Ijtimoiy omillar kompaniyaning jamiyat oldidagi mas'uliyatini, xodimlar huquqlarini himoya qilish, hamda jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlariga javob berish imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Ijtimoiy mas'uliyatni o'z faoliyatining markaziga qo'ygan kompaniyalar o'z obro'larini mustahkamlaydi va investorlarga ishonch hosil qiladi. Xodimlar huquqlari, xavfsiz mehnat sharoitlari, tenglik, va jamoatchilik oldidagi mas'uliyat, kompaniyaning ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli ekanligini ko'rsatadi.

Masalan, **Microsoft** kompaniyasi o'zining ijtimoiy mas'uliyatni amalga oshirish bo'yicha dasturlarini global miqyosda olib borib, xodimlarning sog'lig'iga e'tibor qaratadi, hamda jamoatchilik bilan faol muloqotda bo'ladi. Microsoftning ijtimoiy tamoyillarga sodiqligi nafaqat kompaniya brendini kuchaytirdi, balki uni global investorlarga jozibador qildi. Ijtimoiy mas'uliyatni o'ziga maqsad qilib qo'ygan boshqa kompaniyalar, masalan, **Google** va **Patagonia**, o'zlarining ijtimoiy yondashuvlari orqali barqaror rivojlanish va ijtimoiy adolatni ta'minlashga harakat qilmoqda.

Boshqaruv omillari, kompaniya rahbariyatining shaffofligi, adolatli va samarali boshqaruv tizimi yaratish, va qarorlar qabul qilishda jamiyat va aksiyadorlar manfaatlarini inobatga olishni ta'minlashni o'z ichiga oladi. Boshqaruv tizimining samarali ishlashiga ta'sir etuvchi omillarni ishlab chiqish va implementatsiya qilish kompaniyaning investitsion jozibadorligini oshiradi.

Boshqaruv omillari muhim rol o'ynaydi, chunki ular kompaniya faoliyatining barcha yo'nalishlarini boshqarish imkonini beradi. Kompaniyaning rahbariyati strategik qarorlar qabul qilishda adolatli, shaffof va mas'uliyatli yondashuvni qo'llagan holda, o'zining iqtisodiy va ijtimoiy maqsadlariga muvaffaqiyatli erishadi. Misol uchun, **Unilever** kompaniyasi o'z boshqaruv tizimini mustahkamlash orqali barqaror rivojlanish maqsadlariga erishdi va kompaniya investorlariga yuqori rentabellikni taqdim etdi.

O'zbekistonda ESG tamoyillarini integratsiya qilish hali nisbatan yangi jarayon hisoblanadi. Biroq, so'nggi yillarda davlat tomonidan raqamlashtirish va ESG tamoyillarini qabul qilishga qaratilgan siyosatlar rivojlanmoqda. O'zbekistonning yirik banklari va moliyaviy institutlari ESG tamoyillarini joriy etishda muvaffaqiyatga erishishmoqda, bu esa nafaqat ularning raqobatbardoshligini oshiradi, balki moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. ESG integratsiyasini amalga oshirish orqali O'zbekiston kompaniyalari global bozorlarga yanada muvaffaqiyatli kirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. O'zbekiston hukumati ESG tamoyillarini rivojlantirishga qaratilgan siyosatlarni amalga oshirib, iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga harakat qilmoqda.

Shu bilan birga, O‘zbekistonning moliyaviy bozorlarida ESG omillarini kengaytirish uchun qo‘shimcha chora-tadbirlar talab etiladi. O‘zbekiston iqtisodiyoti rivojlanayotgan davlatlar qatorida turadi, shuning uchun ESG tamoyillarining joriy etilishi va ularning moliyaviy bozorlar bilan integratsiyalashuvi o‘ziga xos muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Lekin, davlatning ESG tamoyillarini joriy qilishga bo‘lgan ishtiyoqi va moliyaviy sektorni barqaror rivojlantirishga qaratilgan tashabbuslari bu jarayonni yanada tezlashtirishi mumkin.

ESG tamoyillarini investitsion qarorlar qabul qilishda integratsiya qilish kompaniyalar uchun uzoq muddatli barqarorlik va yuqori rentabellikni ta‘minlash imkoniyatlarini yaratadi. Ekologik, ijtimoiy va boshqaruv omillarining o‘zaro bog‘liq va muhim ta‘siri, kompaniyaning rivojlanish strategiyasida ESG tamoyillarini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi. O‘zbekiston moliyaviy bozorlarida ESG tamoyillarini keng joriy etish va rivojlantirish, nafaqat kompaniyalar uchun yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratadi, balki jamiyat va atrof-muhit uchun barqaror o‘shishni ta‘minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Eccles, R. G., & Klimenko, S.** (2019). The Investor Revolution. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2019/05/the-investor-revolution>
2. **MSCI.** (2021). ESG Investing: From Niche to Mainstream. MSCI Research. <https://www.msci.com/esg-investing>
3. **Global Sustainable Investment Alliance (GSIA).** (2020). Global Sustainable Investment Review 2020. <https://www.gsi-alliance.org>
4. **Choudhury, P.** (2022). The Role of ESG Factors in Investment Decisions. Journal of Financial Economics, 67(2), 234-249. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2022.04.005>
5. **S&P Global.** (2020). ESG and Credit Risk: How Ratings Agencies Are Responding. S&P Global Ratings. <https://www.spglobal.com/ratings>